

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

doc. dr. sc. Ina Reić Ercegovac

Privrženost tijekom tranzicije u roditeljstvo

Recenzenti: dr.sc. Goran Kardum, izv. prof., dr.sc. Zvezdan Penezić, izv.prof.

WEB predavanje recenzirano dana 22.11.2015. i prema Odluci donesenoj sjednici Vijeća Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu od 19.01.2016. postavljeno na www.ffst.hr (službenoj web stranici Filozofskog fakulteta u Splitu).

ZNANSTVENO PODRUČJE: Društvene znanosti

ZNANSTVENO POLJE: Psihologija

ZNANSTVENA GRANA: Razvojna psihologija

STUDIJSKI PROGRAM: Preddiplomski studij pedagogije

NASTAVNI PREDMET: Privrženost u cjeloživotnoj perspektivi (1. godina, 1. semestar),
izborni predmet

BROJ SATI: 15P + 30S

NASTAVNA JEDINICA: **Privrženost tijekom tranzicije u roditeljstvo**

NASTAVNI OBLICI RADA: Frontalni rad, rad u paru

NASTAVNO SREDSTVO: PowerPoint prezentacija

NASTAVNA POMAGALA: računalo i LCD projektor

CILJEVI NASTAVE: Ukazati na ulogu privrženosti partnera za njihovu dobrobit te kvalitetu ranih interakcija s djetetom tijekom jedne od najvažnijih životnih tranzicija

ISHODI UČENJA:

- ✓ Navesti obrasce privrženosti u odrasloj dobi
- ✓ Objasniti razliku između kategorijalnog i dimenzionalnog pristupa privrženosti u odrasloj dobi
- ✓ Imenovati glavne učinke tranzicije u roditeljstvo na osobnu dobrobit partnera i partnerski odnos
- ✓ Analizirati utjecaj privrženosti partnera tijekom tranzicije u roditeljstvo na osobnu dobrobit pojedinca i partnerski odnos
- ✓ Objasniti ulogu privrženosti partnera u razvoju privrženosti s djetetom

Privrženost tijekom tranzicije u roditeljstvo

1. Uvod

Obrasci privrženosti stečeni tijekom ranog djetinjstva važni su za cjelokupni razvoj pojedinca, a posebno za romantične/partnerske odnose, kao i uspostavljanje privrženosti s djetetom. Bowlby je smatrao da je privrženost iz ranog djetinjstva stabilna zahvaljujući unutarnjim radnim modelima koje pojedinac stječe u ranim interakcijama s primarnim skrbnikom te da je odnos s partnerom prototip odnosa privrženosti u odrasloj dobi. U ovom predavanju će se analizirati uloga privrženosti partnera tijekom tranzicije u roditeljstvo u kojoj privrženost ima važnu ulogu jer utječe na prilagodbu na novo roditeljstvo, na subjektivnu dobrobit pojedinaca koji postaju roditelji, na njihov partnerski odnos te na uspostavljanje privrženosti s djetetom.

2. Tranzicija u roditeljstvo

Tranzicija se po definiciji odnosi na prijelaz iz jedne životne faze u drugu, no nije svaka životna promjena ujedno i životna tranzicija. U kontekstu cjeloživotnog razvoja, moguće je govoriti o tranzicijama koje predstavljaju značajne promjene (primjerice tranzicija u roditeljstvo, umirovljenje i sl.) i o ostalim promjenama koje mogu biti normativne¹ ili nenormativne². Cowan (1991) određuje tranziciju kao dugotrajni proces koji rezultira kvalitativnom reorganizacijom života pojedinca, kako u načinu doživljavanja sebe i svijeta, tako i u smislu reorganiziranja uloga, ponašanja i interpersonalnih odnosa. Tranzicija u roditeljstvo je jedna od najznačajnijih u životu pojedinca (Feeney, Hohaus, Noller i Alexander, 2001; Harwood, McLean i Durkin, 2007), a s aspekta obiteljskog života, riječ je o tranziciji koja donosi najviše promjena i izazova u obitelji.

Različiti modeli pokušavaju objasniti kako se tranzicija u roditeljstvo odražava na partnerske odnose i prilagodbu, a moguće ih je podijeliti u dvije kategorije – *ekološke modele* koji su usmjereni na okolinske čimbenike koji utječu na partnerske odnose te *dispozicijske modele* koji pokušavaju istražiti ulogu ranijih bliskih odnosa i iskustava na partnerske odnose i obiteljsko funkcioniranje tijekom tranzicije u roditeljstvo (Simpson i Rholes, 2007).

---

¹ Promjene koje su najčešće potaknute biološkim čimbenicima i događaju se svim pojedincima, primjerice pubertet ili promjene koje su tipične za većinu ljudi, primjerice sklapanje braka, roditeljstvo, umirovljenje i sl.

² Promjene koje nisu tipične za većinu ljudi, a utječu na pojedinca i razvoj, primjerice gubitak bliske osobe, razvod braka ili prirodna katastrofa

Cowan i Cowan (2000) su razvili model prema kojem je tranzicija u roditeljstvo pod utjecajem niza čimbenika - *osobnih*, poput stabilnosti partera, njihovih životnih stavova i individualne emocionalne dobrobiti, i *odnosnih*, poput kvalitete partnerskog odnosa, komunikacijskih obrazaca te obiteljskih uloga. Neki od čimbenika za koje je utvrđeno da pridonose uspješnoj tranziciji su tradicionalna podjela bračnih uloga, percipirana ravnopravnost raspodjele poslova te visoko zadovoljstvo obiteljskim životom (Ward, 2004). Matthey, Barnett, Howie i Kavanagh (2003) navode da su različite varijable povezane s uspješnom prilagodbom na roditeljstvo u različitim vremenskim točkama tranzicije. Naime, rezultati njihovog longitudinalnog istraživanja na 157 parova koji su očekivali rođenje prvog djeteta su pokazali da je rana prilagodba na roditeljstvo (šest tjedana postpartalno) bila povezana s kvalitetom odnosa obaju partnera s vlastitim roditeljima (kod žena samo s majkom), kao i nekim osobinama ličnosti (neuroticizam). Za kasniju je pak prilagodbu (godinu dana postpartalno) značajan prediktor prilagodbe bila kvaliteta odnosa među partnerima. Longitudinalno istraživanje provedeno na nešto više od tri stotine parova koji su iščekivali rođenje svog prvog djeteta (Morse, Buist i Durkin, 2000) je pokazalo značajan psihološki stres kod 12% budućih očeva i 30% budućih majki tijekom trudnoće pri čemu su se mlađa dob, negativno raspoloženje, snižena kvaliteta partnerskog odnosa i niska socijalna potpora pokazali glavnim prediktorima stresa u trudnoći. S druge strane, negativno vlastito i raspoloženje partnera, kao i loša kvaliteta partnerskog odnosa sredinom trudnoće, pokazali su se prediktivnima za postpartalni stres.

2.1. Efekti tranzicije u roditeljstvo na dobrobit pojedinca i partnerski odnos

Veliki broj istraživanja pokazao je negativan efekt tranzicije u roditeljstvo na kvalitetu partnerskih odnosa (Belsky, Lang i Rovine, 1985; Belsky i Pensky, 1988; Cast, 2004; Cowan, Heming, Garrett i sur., 1985; Cowan i Cowan, 1995; Cox, Paley, Burchinal i Payne, 1999; De Judicibus i McCabe, 2002; Glogertippelt i Huerkamp, 1998; Helms-Erikson, 2001; Knauth, 2000; Lawrence, Rothman, Cobb i sur., 2008). Objašnjenja tog negativnog efekta tranzicije u roditeljstvo na zadovoljstvo partnerskim odnosom su višestruka, a pokrivaju mnogo mogućih čimbenika, od nedostatka vremena za posvećivanje partnerskom odnosu, velike preopterećenosti partnera (posebno majke) novom, roditeljskom ulogom, povećane anksioznosti i povišene razine stresa novih roditelja (Feeney i sur., 2001, Fennie, 2001, McConachie, Hammal, Welsh i sur., 2008; Terry, 1991; Terry, Mayocchi i Hynes, 1996, Olsen, Laursen, Pedersen i sur., 2006; Ross i McClean, 2006), nedostatka sna i narušenog ritma spavanja (Medina, Lederhos i Lillis, 2009), promjena u ženskoj seksualnosti (Ahlborg,

2004; Barrett, Pendry, Peacock i sur., 2000; Gjerdingen, Froberg, Chaloner i McGovern, 1993; Von Sydow, 1999) do učestalijih konflikata oko raspodjele kućanskih i drugih obveza (Kalicki, Fthenakis, Peitz i Engfer, 1998; Lemme, 1995) te nesuglasica vezanih uz roditeljska pitanja. S obzirom na učinke tranzicije u roditeljstvo na zadovoljstvo životom pojedinaca koji su postali roditeljima, neka istraživanja ukazuju na veće zadovoljstvo životom kod ljudi koji imaju djecu, u odnosu na one bez djece (Hart, 1999; Obradović i Čudina-Obradović, 2001), neka sugeriraju suprotno (Di Tella, MacCulloh i Oswald, 2003; Wilkinson, 1995), a dio autora ne nalazi efekte roditeljstva na zadovoljstvo životom (DeFrain i Olson, 1999; Schoon, Hansson i Salmela-Aro, 2005). Reić Ercegovac i Penezić (2012) navode da tranzicija u roditeljstvo doprinosi većem zadovoljstvu životom partnera što objašnjavaju psihološkim dobitima od roditeljstva, generativnosti³ i hijerarhijom ljudskih potreba⁴ prema kojoj je roditeljstvo na samom vrhu piramide potreba (Kenrick, Griskevicius, Neuberg i Schaller, 2010).

2.2. *Efekti tranzicije u roditeljstvo na razvoj djeteta*

Tranzicija u roditeljstvo ima posredan učinak na razvoj djeteta budući da neposredno utječe na dobrobit roditelja te na njihov partnerski odnos. Povećani stres kod roditelja i druge moguće negativne posljedice prvog roditeljstva (umor, opadanje bračnog zadovoljstva i sl.) mogu narušiti interakciju roditelj-dijete (posebno majka-dijete), što dugoročno može imati negativne posljedice na razvoj djeteta. Tijekom tranzicije u majčinstvo, kod majki su često prisutne psihosocijalne poteškoće uslijed iscrpljenosti i umora, anksioznosti i depresivnosti te sniženog samopouzdanja (Fennie, 2001). Pored toga, zbog kroničnog umora mogu biti razdražljive te podložne nepredvidljivim intenzivnim promjenama raspoloženja (Belsky i Kelly, 1994). Prva godina života najvažnija je za uspostavljanje sigurne privrženosti, a time i stjecanje temeljnog povjerenja u bezuvjetnu ljubav i podršku majke, odnosno roditelja (Siegel, 1999, Erikson, 1984). Istraživanja pokazuju kako je stres u dojenačkoj dobi, kao i stres majki tijekom trudnoće, rizičan čimbenik za razvoj različitih poremećaja - emocionalnih i kognitivnih, uključujući i povećani rizik za hiperaktivni poremećaj, povišenu anksioznost te kašnjenje u razvoju govora (Talge, Neale i Glover, 2007; O'Connor, Heron, Golding i Glover, 2003). Stoga je za razvoj djetetovih potencijala važna stabilna i njegujuća okolina,

---

³ Generativnost nasuprot stagnaciji prema Erikonu predstavlja razvojnu krizu odrasle dobi. Generativna briga, kao dio generativnosti (McAdams i de St. Aubin, 1992), značajno je pozitivno povezana s psihološkom dobrobiti, zadovoljstvom životom i ukupnom srećom (de St. Aubin i McAdams, 1995; Tucak, 2005).

⁴ Revidirana Maslowljeva piramida ljudskih potreba uključuje sedam razina potreba, od osnovnih fizioloških potreba, preko sigurnosti, pripadanja i samopoštovanja, do najviših potreba koje uključuju pronalaženje partnera, održavanje odnosa i roditeljstvo na vrhu piramide (Kenrick i sur., 2010).

prvenstveno kvalitetna interakcija s majkom koja je osjetljiva na njegove potrebe i primjereno na njih reagira.

Cowan i Cowan (2000) navode da način na koji roditelji prolaze period tranzicije u roditeljstvo i kako se pri tom snalaze utječe i na kasniji roditeljski stil odgoja i kvalitetu roditeljstva. Roditelji koji su tijekom trudnoće izvještavali o većem bračnom zadovoljstvu, manjoj razini stresa šest mjeseci postpartalno, te koji su doživljavali manji bračni stres i depresiju osamnaest mjeseci postpartalno, ti roditelji su izražavali više topline, osjetljivosti za potrebe djeteta te su jasno strukturirali djetetovu okolinu u njegovim predškolskim godinama. S druge strane, roditelji koji su imali niže razine osobnog i bračnog zadovoljstva tijekom tranzicije u roditeljstvo kasnije su pokazivali više ljutnje i distanciranosti te su bili manje osjetljivi za potrebe djeteta u njegovoj predškolskoj dobi (Cowan, Cowan, Schulz i Heming, 1994). Belsky i Isabella (1986) su utvrdili da dobrobit majke⁵ dobro predviđa majčinu uključenost i poticanje djeteta u dobi od jednog, tri i devet mjeseci. Brojna su istraživanja pokazala da su depresivnost i anksioznost majki u negativnom odnosu s kvalitetnim i njegujućim roditeljstvom na različitim dobnim skupinama djece (Zaslow, Pedersen, Suwalsky, Rabinovich i Cain, 1986; Belsky i Barends, 2002; Gondoli i Silverberg, 1997), dok je dio istraživanja ukazao na važnost psihološke dobrobiti majke za kvalitetne interakcije s dojenčecom (Belsky i Isabella, 1986; Belsky i Barends, 2002; Heinicke, 2002.).

Rezultati istraživanja provedenih u sklopu projekta Minnesota interakcija majka-dijete (prema Heinicke, 2002) pokazali su važnost majčine emocionalne stabilnosti prije rođenja djeteta u predikciji njezine osjetljivosti i brizi i privrženosti djeteta. Naime, majke koje su postigle visoke rezultate na mjerama osobne integracije koje obuhvaćaju kombinaciju intelektualnih i afektivnih osobina, uspješnije su se nosile s potrebama svojih beba u dobi od tri mjeseca, a u dobi od dvanaest mjeseci njihova su djeca pokazivala veću sigurnost i privrženost. Majke koje sebe opisuju kao empatične i osjetljive na potrebe drugih prije rođenja djeteta, takvo ponašanje pokazuju i u interakciji s djetetom postpartalno. Pored toga, majke s izraženijom postpartalnom depresivnošću i anksioznošću sklonije su manjem zadovoljstvu roditeljstvom kao i nižoj samoprocjeni roditeljske kompetentnosti (Young, Karraker i Cottrell, 2006). Iz navedenog je vidljiva važnost perioda tranzicije u roditeljstvo za razvoj djeteta, budući da je to vrijeme kada se uspostavljaju temelji kvalitetnog roditeljstva.

---

⁵ U ovom je istraživanju dobrobit majke bila kompozitna mjera sastavljena od visokog samopoštovanja, niske hostilnosti, visoke emocionalne osjetljivosti te niske emocionalne nestabilnosti

3. Obrasci privrženosti u odrasloj dobi

Nekoliko se autora bavilo konceptualizacijom privrženosti u odrasloj dobi, a njihovi rezultati i predloženi obrasci privrženosti su vrlo slični onima koje je Ainsworthova utvrdila u ranoj dobi. Tako su, primjerice, Hazan i Shaver (1987) pretpostavili postojanje triju kategorija privrženosti koje su koristili u instrumentu za mjerenje privrženosti romantičnim partnerima⁶. To su sigurna privrženost, anksiozno-izbjegavajuća privrženost i anksiozno-ambivalentna privrženost koje odgovaraju obrascima privrženosti Ainsworthove. Pri tome je i zastupljenost pojedinih kategorija ili stilova privrženosti slična onoj u dječjoj dobi, pa je tako sigurno privrženih oko 56%, anksiozno-izbjegavajućih oko 24% te anksiozno-ambivalentnih oko 20%.

George, Kaplan i Main (1985) su koristeći intervju za ispitivanje privrženosti u odrasloj dobi (*Adult Attachment Interview*, poznat kao AAI), koji ispituje modele stvorene u djetinjstvu i njihov utjecaj na postojeće romantične veze, utvrdili također tri kategorije privrženosti odraslih i to sigurnu (oko 53%), anksiozno-izbjegavajuću (32%) te anksiozno-ambivalentnu (15%).

Bartholomew i Horowitz (1991) su proširili model Hazanove i Shavera dijeleći izbjegavajući tip privrženosti na dva podtipa, odbijajući i plašljivi. Razlika između odbijajućeg i plašljivog (bojažljivog) stila privrženosti očituje se u želji plašljivo privrženih za uspostavljanjem bliske veze koju pak doživljavaju nelagodnom zbog straha da će biti odbačeni. S druge strane, odbijajuće privrženi su samodostatni, žele neovisnost, a ne bliskost s drugima. Koncept obrazaca privrženosti ovih autora (Tablica 1) temelji se na pretpostavci o dva unutarnja radna modela, modelu o sebi i modelu o drugima koji se oslanjaju na Bowlbyev koncept radnog modela koji se razvija internalizacijom odnosa na relaciji djetete-primarni skrbnik u ranom djetinjstvu. Model o sebi povezan je s emocionalnom ovisnošću o drugima u procesu samovrednovanja, pri čemu pojedinci koji imaju pozitivan model o sebi imaju osjećaj vlastite vrijednosti koji ne ovisi o procjenama drugih. Negativan model o sebi znači da pojedinceve procjene vlastite vrijednosti ovise o procjenama drugih te da pojedinac ima poteškoća s autonomnošću. Model o drugima uključuje uvjerenje pojedinca o tome jesu li mu drugi spremni pomoći i pružiti mu podršku, pri čemu osoba koja ima pozitivan model o drugima vjeruje da su drugi dostupni i podržavajući pa će takva osoba tražiti intimnost i

---

⁶ Instrument uključuje opise triju osnovnih obrazaca privrženosti, a od sudionika se traži da sami sebe klasificiraju u jedan od tih triju tipova

podršku u bliskim vezama. S druge strane, pojedinci negativnog modela o drugima izbjegavaju intimnost i bliskost u vezama. Bartholomew i Horowitz (1991) su utvrdili da je oko 47% sigurno privrženih, 18% odbijajućih, 14% zaokupljenih te 21% plašljivih. Collins i Reed (1994) navode da radni modeli oblikuju kognitivne, emocionalne i ponašajne reakcije prema drugima. Prema ovim autorima, radni modeli utječu na afektivne reakcije tako da pažnju pojedinca usmjeravaju prema određenim aspektima podražaja, čine naše pamćenje pristranim te utječu na procese atribucije.

Tablica 1. Kategorije stilova privrženosti odraslih (Bartholomew i Horowitz, 1991)

		Model o sebi	
		Pozitivan	Negativan
Model o drugima	Pozitivan	SIGURNA (ugoda s intimnošću i autonomijom)	ZAOKUPLJENA/PREOKUPIRANA (zaokupljeni odnosima)
	Negativan	ODBIJAJUĆA (odbijanje intimnosti)	PLAŠLJIVA/BOJAŽLJIVA (strah od intimnosti, izbjegavanje)

Sigurno privrženi odrasli, koji imaju pozitivan model o sebi i drugima, vrednuju intimnost u bliskim odnosima, ne boje se intimnosti i ne gube autonomiju u bliskim odnosima. Odbijajuće privrženi, koji imaju pozitivan model o sebi, a negativan o drugima, izbjegavaju intimnost i ne žele ovisiti o drugima. Zaokupljeno privrženi su preokupirani bliskim odnosima i temelje sliku o sebi na kvaliteti odnosa s drugima, a plašljivo privrženi imaju strah od intimnosti pa je stoga izbjegavaju, iako zapravo žele ostvariti bliske odnose.

Konzistentno s kategorizacijom Bartholomewove, Brennan i Shaver (1995) također navode četiri tipa privrženosti u odrasloj dobi temeljenih na dvije osnovne dimenzije – anksioznosti i izbjegavanju. Pri tome, pojedinci koji na obje dimenzije ostvaruju niske rezultate, odnosno oni koji su nisko izbjegavajući i nisko anksiozni imaju sigurni tip privrženosti. Nadalje, visoko izbjegavajući i nisko anksiozni pojedinci pripadaju izbjegavajućem stilu privrženosti, nisko izbjegavajući i visoko anksiozni zaokupljenom stilu, dok se pojedinci visoko na obje dimenzije mogu smatrati plašljivo privrženima. Feeney, Noller i Hanrahan (1994) su faktorskom analizom podataka prikupljenih korištenjem *Upitnika stila privrženosti* utvrdili pet različitih dimenzija privrženosti koje su nazvali povjerenje, odbijanje bliskosti, potreba za odobravanjem, veze kao sekundarne i preokupiranost vezama. Pri tome, povjerenje odgovara sigurnoj privrženosti dok ostale dimenzije predstavljaju

kombinacije nesigurnih i anksioznih stilova. Odbijanje bliskosti i veze kao sekundarne odgovaraju više izbjegavajućim stilovima, a potreba za odobravanjem i preokupiranost vezama najbliži su preokupiranoj ili anksiozno-ambivalentnoj privrženosti.

Tipologija stilova privrženosti u odrasloj dobi naišla je i na kritike pojedinih autora koji smatraju da se ljudi ne mogu smjestiti u određene kategorije privrženosti već da je puno učinkovitije i informativnije koristiti dimenzionalni pristup te sugeriraju upotrebu kontinuiranih skala dviju dimenzija, anksioznosti i izbjegavanja, koje u potpunosti opisuju privrženost u odrasloj dobi (Fraley i Waller, 1998).

4. Utjecaj privrženosti partnera na subjektivnu dobrobit tijekom tranzicije u roditeljstvo

Anksioznost, kao jedna od dimenzija u osnovi privrženosti, značajno je povezana s uspješnošću prilagodbe na novo roditeljstvo. Visoko anksiozne žene općenito doživljavaju više depresivnih simptoma nakon poroda. Austin, Tully i Parker (2007) su na uzorku od 700 žena utvrdili da je za žene s visokom anksioznošću u trećem trimestru trudnoće 2.6 puta vjerojatnije da će patiti od sindroma postpartalne depresije, čak i kada se kontrolira depresivnost tijekom trudnoće. Trillingsgaard, Elklit, Shevlin i Maimburg (2011) su pokazali da je anksiozna privrženost, u odnosu na izbjegavajuću, značajno više povezana sa zabrinutošću oko trudnoće, dok su oba stila privrženosti značajno povezana s visokim roditeljskim stresom do kraja prve postpartalne godine.

Anksiozno privržene osobe, osim što visoko vrednuju bliske odnose, u značajnoj mjeri temelje sliku o sebi na kvaliteti odnosa s drugima. Stoga, ukoliko ne doživljavaju dovoljno podrške od partnera, utoliko se mogu osjećati odbačenima i nezadovoljnima (Simpson, Rholes, Campbell i Wilson, 2003). Štoviše, percepcije partnera tijekom trudnoće pokazale su se prediktivnima za stabilnost depresivne simptomatologije tijekom tranzicije pa depresivni simptomi perzistiraju tijekom prilagodbe na roditeljstvo ako žena percipira odnos s partnerom lošim, a partnera nepodržavajućim. Dakle, za visoko anksiozne žene, veza između prenatalnih i postnatalnih depresivnih simptoma je posredovana njihovim prenatalnim očekivanjima i percepcijama partnera i njihovog odnosa (Simpson i sur., 2003). S druge strane, izbjegavajuće žene imaju ponešto drugačiji obrazac. Naime, iako su i one sklonije depresivnoj simptomatologiji u odnosu na one sigurno privržene, ali manje nego anksiozno-ambivalentne (Simpson i sur., 2003), njihova prenatalna očekivanja i percepcija partnera nisu prediktivni za depresivne simptome budući da takve osobe visoko cijene samodostatnost i aktivno se

udaljavaju od drugih u situacijama povećanog stresa. Takve žene ili ne uočavaju nedostatak partnerove potpore, ili, u slučaju da ga percipiraju, to ne utječe na njihovu depresivnu simptomatologiju budući da one ne temelje sliku o sebi i vlastitu dobrobit na kvaliteti interpersonalnih odnosa (Hazan i Shaver, 1994; prema Simpson i sur., 2003).

Obrazac privrženosti partnera ima značajnu ulogu i u suočavanju sa stresom te odabirom strategija suočavanja, što je vrlo važno tijekom tranzicije u roditeljstvo koja općenito predstavlja razdoblje povećanog stresa (Feeney i sur., 2001, Fennie, 2001, McConachie i sur., 2008; Terry, 1991; Terry, Mayocchi i Hynes, 1996, Olsen i sur., 2006; Ross i McClean, 2006; Morse i sur., 2000). Sigurno privrženi pojedinci biraju učinkovitije načine suočavanja sa stresom, pa tako i stresom koji se javlja tijekom tranzicije u roditeljstvo (Alexander, Feeney, Hohaus i Noller, 2001). Štoviše, sigurna je privrženost glavni zaštitni čimbenik za doživljaj stresa, pa su sigurno privrženi pojedinci skloniji pozitivnijim procjenama stresnih situacija i konstruktivnijim strategijama suočavanja (Alexander i sur., 2001). Pri tome su sigurno privržene osobe otvorenije za traženje potpore od drugih, dok anksiozno-ambivalentno privrženi pojedinci također traže podršku, ali i pribjegavaju neučinkovitim, na emocije usmjerenim strategijama suočavanja sa stresom. Izbjegavajuće i bojažljivo privrženi skloniji su distancirati se od poteškoća i stresnih situacija ne tražeći potporu drugih iz socijalne mreže, što može nepovoljno utjecati na njihovu osobnu dobrobit tijekom tranzicije u roditeljstvo. Žene izbjegavajućeg stila privrženosti općenito traže manje potpore od partnera tijekom tranzicije u roditeljstvo, budući da visoko cijene neovisnost i nisu sklone ni traženju, niti pružanju potpore. Stoga se stres koji se javlja tijekom tranzicije u roditeljstvo manje negativno odražava na takve pojedince, dok su najugroženije žene s anksiozno-ambivalentnim obrascem privrženosti.

5. Utjecaj privrženosti partnera tijekom tranzicije u roditeljstvo na partnerski odnos

Istraživanja o utjecaju privrženosti na partnerske odnose tijekom tranzicije u roditeljstvo pokazuju da oblik privrženosti partnera ima važnu ulogu u partnerskom odnosu moderirajući percipiranu socijalnu potporu partnera što se neposredno odražava na kvalitetu i zadovoljstvo partnerskim odnosom. Pri tome, anksiozno-ambivalentno privržena osoba doživljava partnera manje podržavajućim, a percipiranje nedostatne podrške partnera utječe na smanjenje zadovoljstva partnerskim odnosom. Rezultati istraživanja Rholesa, Simpsona, Campbella i Gricha (2001) su pokazali da anksiozno-ambivalentne žene koje prenatalno percipiraju

podršku partnera visokom, tijekom tranzicije u roditeljstvo izvještavaju o visokom bračnom zadovoljstvu. Međutim, ukoliko je žena ambivalentno privržena suprugu i percipira njegovu podršku niskom tijekom prenatalnog razdoblja, utoliko je veća vjerojatnost opadanja njezinog zadovoljstva partnerskim odnosom kada postane majkom (Simpson i Rholes, 2002). Treba napomenuti da anksiozno-ambivalentno privržene osobe percipiraju podršku nižom nego što ona stvarno jest uslijed njihovog negativnog radnog modela koji oblikuje njihove percepcije (Collins i Feeney, 2000; prema Reić Ercegovac, 2010). Iako anksiozno-ambivalentne žene nemaju sasvim točnu percepciju potpore partnera, oni zaista pružaju manju podršku svojim partnericama i iskazuju više ljutnje u odnosu na muškarce s manje ambivalentnim partnericama. Moguće je da ponašanje ambivalentnih žena uzrokuje povlačenje njihovih partnera (Rholes i sur., 2001) ili da se slika muškarca o sebi i samopercepcija tijekom vremena mijenja zbog percepcije žene (Drigotas, Rusbult i Verette, 1999). Nezadovoljstvo partnera visoko anksiozno-ambivalentnih žena može se pripisati njihovim saznanjem da neće moći zadovoljiti potrebe partnerica za podrškom ili saznanjem da partnerice nikada neće prepoznati i cijeniti pruženu potporu i podršku. Može se zaključiti da je opadanje bračnog zadovoljstva tijekom tranzicije u roditeljstvo posebno izraženo za visoko anksiozno-ambivalentno privržene žene i njihove partnere, što potvrđuju i istraživanja koja su utvrdila značajnu povezanost između anksiozne privrženosti i nezadovoljstva partnerskim odnosom (Trillingsgaard i sur., 2011).

6. Utjecaj privrženosti partnera na obiteljsko funkcioniranje i razvoj privrženosti s djetetom

Utjecaj privrženosti partnera koji su postali roditelji na razvoj privrženosti s djetetom temelji se na pretpostavci o stabilnosti privrženosti, međugeneracijskom prijenosu stilova privrženosti, kao i na učincima privrženosti u partnerskom odnosu na razvoj privrženosti s djetetom. Kada je riječ o stabilnosti privrženosti, već je navedeno kako se obrasci privrženosti stvoreni u ranoj dobi s primarnim skrbnikom internaliziraju te postaju unutarnji radni modeli koji su relativno stabilni tijekom života. Međugeneracijski prijenos stilova privrženosti, koji podrazumijeva povezanost mentalnih reprezentacija roditelja o prošlim iskustvima privrženosti s ponašanjem roditelja i kvalitetom privrženosti djeteta (Smojver – Ažić i Jakovčić, 2006), očituje se u sličnostima obrazaca privrženosti koje je majka ostvarila u djetinjstvu i uspostavljenog obrasca privrženosti s djetetom. Neka su istraživanja pokazala podudarnost stilova privrženosti od oko 65% u trijadama baka-majka-dijete (Benoit i Parker,

1994, prema Smojver – Ažić i Jakovčić, 2006). Istraživanja su pokazala da su prošla iskustva ljudi s njihovim roditeljima u djetinjstvu povezana i s njihovim roditeljskim ponašanjima kao i s kasnijim razvojem njihove djece (Van Bakel i Riksen – Walraven, 2002). Tako su, primjerice, sigurno privrženi roditelji osjetljiviji na potrebe svoje djece i topliji u odnosu s njima (Pederson, Gleason, Moran i Bento, 1998) što povećava vjerojatnost razvijanja sigurne privrženosti na relaciji roditelj-dijete. Majčin stil privrženosti značajan je prediktor privrženosti na relaciji majka-dijete, a očev stil privrženosti prediktivan je za obrazac privrženosti na relaciji otac-dijete (Steele, Steele i Fonagy, 1996). Primjerice, odbijajuće privržene majke (Rholes, Simpson i Blakely, 1995) osiguravaju manje potpore svojoj djeci i izvještavaju o emocionalnoj distanciranosti od djeteta što se negativno odražava na uspostavljanje privrženosti s djetetom.

Iako su majčini radni modeli povezani sa interakcijama na relaciji majka – dijete i sigurnom privrženosti djeteta, neka su istraživanja pokazala moderirajuću ulogu kvalitete partnerskog odnosa u toj povezanosti. Tako su, primjerice, Das Eiden, Teti i Corns (1995) utvrdili da u skupini djece majki s nesigurnim obrascem privrženosti, djeca postižu veće rezultate na sigurnoj privrženosti u slučaju kada majke izjavljuju o visokoj bračnoj kvaliteti. Slično su pokazali i rezultati istraživanja Gloger-Tippelt i Huerkamp (1998), koji su pokazali međuovisnost partnerskog odnosa i privrženosti na relaciji majka-dijete.

Rholes, Simpson i Friedman (2006) su u longitudinalnom istraživanju utvrdili da roditelji s izbjegavajućim stilom privrženosti doživljavaju veći stres i manje zadovoljstva u roditeljstvu tijekom postpartalnog razdoblja. Imajući na umu da je zadovoljstvo roditeljstvom važan prediktor kvalitetnog roditeljstva (Belenky, Bond i Weinstock, 1997; Holden, 2010; Young i sur., 2006), očito je da izbjegavajući stil privrženosti roditelja negativno utječe na rane interakcije roditelj-dijete čija je kvaliteta ključna za razvoj sigurne privrženosti s djetetom. Tome u prilog govore i rezultati istraživanja koje je pokazalo da je zadovoljstvo roditeljstvom majki, u dobi djeteta od četiri mjeseca, prediktivno za optimalne interakcije na relaciji majka – dijete u dobi od devet mjeseci, dok su te interakcije bile prediktivne za uspostavljanje sigurne privrženosti u dobi od godinu dana (Isabella, 1994).

Stres je uobičajen tijekom tranzicije u roditeljstvo, a visoke razine stresa umanjuju mogućnost primjerene skrbi za dijete u ranoj dobi (De Wolf i van Ijzendoorn, 1997) te stoga povećava vjerojatnost razvijanja nesigurne privrženosti s djetetom. Zato su vrlo važne strategije suočavanja sa stresom tijekom tog razdoblja, a njihov je odabir dijelom uvjetovan i stilovima privrženosti. Alexander i sur. (2001) su utvrdili snažnu značajnu povezanost između anksioznosti žene i korištenja suočavanja usmjerenog na emocije, što autori objašnjavaju time

da radni modeli povezani s anksioznošću u bliskim vezama aktiviraju neučinkovite strategije suočavanja poput poricanja, pretjerane samokritičnosti ili *wishfull thinking*. Takva, slabo prilagođena ponašanja, mogu se negativno odraziti na roditeljsku praksu te smanjiti kapacitete roditelja (primarnog skrbnika) za razvijanje sigurne privrženosti s djetetom.

7. Zaključak

Neka istraživanja sugeriraju da tranzicija u roditeljstvo ima negativne efekte na subjektivnu dobrobit roditelja, ponajprije zbog opadanja životnog i/ili bračnog zadovoljstva, opadanja bračne intimnosti partnera, te povišene razine stresa, anksioznosti i depresivnosti. Uloga privrženosti tijekom tog perioda je posebno važna, kako za subjektivnu dobrobit majki (i očeva), tako i za njihov partnerski odnos, a posljedično i za razvoj privrženosti s djetetom. Rezultati istraživanja jasno pokazuju da sigurna privrženost partnera koji iščekuju rođenje djeteta predstavlja snažan zaštitni čimbenik za kvalitetu njihovog odnosa, ali i za kvalitetu ranih interakcija na relaciji primarni skrbnik (roditelji) – dijete koje su ključne za uspostavljanje sigurne privrženosti. Čimbenici koji su se pokazali važnima u tom odnosu između privrženosti partnera i privrženosti djeteta su osobni i relacijski od kojih posebno treba istaknuti zadovoljstvo partnerskim odnosom u kojem važnu ulogu ima percipirana podrška partnera. Općenito govoreći, anksiozno-ambivalentni pojedinci su u najvećem riziku za opadanje osobne dobrobiti i zadovoljstva partnerskim odnosom tijekom tranzicije u roditeljstvo, dok je taj učinak manje izražen kod pojedinaca izbjegavajućeg stila privrženosti. Ipak, oba navedena stila nesigurne privrženosti imaju negativan učinak na razvoj privrženosti s djetetom.

Literatura:

1. Ahlborg, T. (2004). *Experienced quality of the intimate relationship in first-time parents. Qualitative and quantitative studies*, Doctoral dissertation of public health. Sweden, Goteberg: Nordic School of Public Health. www.toneahlborg.se/Dr-of-PH.pdf/
2. Alexander, R., Feeney, J., Hohaus, L. i Noller, P. (2001). Attachment style and coping resources as predictors of coping strategies in the transition to parenthood. *Personnl Relationships*, 8, 137-152.

3. Austin, M., Tully, L. i Parker, G. (2007). Examining the relationship between antenatal anxiety and postnatal depression. *Journal of affective disorders*, 101, 1, 169-174.
4. Barrett, G., Pendry, E., Peacock, J., Victor, C., Thakar, R. i Manyonda, I. (2000). Womens' sexual health after childbirth. *British Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 107, 186-195.
5. Bartholomew, K. i Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality & Social Psychology*, 61, 226-244.
6. Belenky, M., Bond, L. i Weinstock, J. (1997). *A tradition that has no name: Nurturing the development of people, families and communities*. New York: Basic Books.
7. Belsky, J. i Barends, N. (2002). Personality and parenting. U: M. H. Bornstein (Ed.). *Handbook of parenting: Vol. 3: Being and becoming a parent* (pp.415-432). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
8. Belsky, J. i Isabella, R. (1986). Maternal, infant, and social–contextual determinants of attachment security. U: J. Belsky i R. Isabella (Eds.). *Clinical implications of attachment* (41–94). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
9. Belsky, J. i Kelly, J. (1994). *The transition to parenthood: how a first child changes a marriage*. New York: Delacorte Press.
10. Belsky, J. i Pensky, E. (1988). Marital change across the transition to parenthood. *Marriage and Family Review*, 12, 133-156.
11. Belsky, J., Lang, M. i Rovine, M. (1985). Stability and change across the transition to parenthood: A second study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 517-522.
12. Brennan, K. A., & Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic relationship functioning. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 267-283.
13. Cast, A. (2004). Well-being and the transition to parenthood: An identity theory approach. *Sociological Perspectives*, 47, 1, 55-78.
14. Collins, N. i Read, S. (1994). Cognitive representations of attachment: The content and function of working models. U: K. Bartholomew i D. Perlman (Ur.), *Advances in personal relationships*, Vol. 5 (pp. 53-90). London: Jessica Kingsley.
15. Cowan C. P. i Cowan, P. A. (2000). *When partners become parents: The big life change for couples*. New York: Basic Books

16. Cowan, C. P. i Cowan, P. A. (1995). Interventions to ease the transition to parenthood: Why they are needed and what they can do. *Family Relations*, 44, 412-423.
17. Cowan, P. A. (1991). Individual and Family Life Transitions: A Proposal for a New Definition. U: P. A. Cowan i E. M. Hetherington (Eds.). *Family Transitions* (3-31). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
18. Cowan, P. A., Heming, G., Garrett, E., Coysh, W. S., Curtis-Boles, H. i Boles, A. J. (1985). Transitions to Parenthood. *Journal of Family Issues*, 6, 4, 451-481.
19. Cowan, P.A., Cowan, C.P., Schulz, M. i Heming, G. (1994). Prebirth to preschool family factors predicting children's adaptation to kindergarten. U: R.D. Parkes i S. G. Kellam (Eds.). *Exploring family relationships with other social contexts* (75-114). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
20. Cox, M. J., Paley, B., Burchinal, M. i Payne, C. C. (1999). Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 611-625.
21. Das Eiden, R., Teti, D. M., & Corns, K. M. (1995). Maternal working models of attachment, marital adjustment, and the parent – child relationship. *Child Development*, 66, 1504 – 1518.
22. De Judicibus, M. A. i McCabe, M. P. (2002). Psychological factors and the sexuality of pregnant and postpartum women. *Journal of Sex Research*, 39, 94-103.
23. De St. Aubin, E. i McAdams, D. P. (1995). The relations of generative concern and generative action to personality traits, satisfaction/happiness with life and ego development. *Journal of Adult Development*, 2, 99-112.
24. De St. Aubin, E. i McAdams, D. P. (1995). The relations of generative concern and generative action to personality traits, satisfaction/happiness with life and ego development. *Journal of Adult Development*, 2, 99-112.
25. De Wolf, M.S. i van Ijzendoorn, M.H. (1997). Sensitivity and Attachment: A Meta-Analysis on Parental Antecedents of Infant Attachment. *Child Development*, 68, 4, 571-591.
26. DeFrain, J. i Olson, D. H. (1999). Contemporary family patterns and relationships. U: M. B. Sussman, S. K. Steinmetz i G. W. Peterson (Eds.). *Handbook of Marriage and the Family* (309-326). New York: Plenum Press.
27. DiTella, R., MacCulloch, R. J. i Oswald, A. J. (2003). The Macroeconomics of Happiness. *The Review of Economics and Statistics*, 85, 4, 809-827.

28. Drigotas, S. M., Rusbult, C. E. i Verette, J. (1999). Level of commitment, mutuality of commitment, and couple well-being. *Personal Relationships*, 6, 389-409.
29. Erikson, E. (1984). *Childhood and Society*. London: Triad Paladin.
30. Feeney, J. A., Noller, P. i Hanrahan, M. (1994). Assessing adult attachment. U: M. B. Sperling i W. H. Berman (Ur.), *Attachment in adults: Clinical and developmental perspectives* (pp. 122–158). New York: Guilford.
31. Feeney, J.A., Hohaus, L., Noller, P. i Alexander, R.P. (2001). *Becoming parents. Exploring the Bonds between Mothers, Fathers, and Their Infants*. UK: Cambridge University Press.
32. Fennie, K.M. (2001). *Transition to parenthood from coupledhood. Implications for therapy*. University of Wisconsin: Research paper for the Master of Science Degree. www.uwstout.edu/lib/thesis.
33. Fraley, R.C. i Waller, N.G. (1998). Adult attachment patterns: A test of typological model. U: J.A. Simpsom i W.S. Rholes (Ur.), *Attachment theory and close relationships* (str.77-114). New York: Guliford Press.
34. George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1985). Adult Attachment Interview. Unpublished manuscript, University of California, Berkeley
35. Gjerdingen, D.K., Froberg, D.G., Chaloner, K.M. i McGovern, P.M. (1993). Changes in Womens' Physical Health During the First Postpartum Year. *Archives of Family Medicine*, 2, 277-283.
36. Glogertippelt, G.S. i Huerkamp, M. (1998). Relationship change at the transition to parenthood and security of infant-mother attachment. *International Journal of Behavioral Development*, 22, 3, 633-655.
37. Gondoli, D. i Silverberg, S. B. (1997). Maternal emotional distress and diminished responsiveness: The mediating role of parenting efficacy and parental perspective-taking. *Developmental Psychology*, 33, 861-868.
38. Hart, P.M. (1999). Predicting employee life satisfaction: A coherent model of personality, work and nonwork experiences, and domain satisfaction. *Journal of Applied Psychology*, 84, 564-585.
39. Harwood, K., McLean, N. i Durkin, K. (2007). First-Time Mothers' Expectations of Parenthood: What Happens When Optimistic Expectations Are Not Matched by Later Experiences? *Developmental Psychology*, 43, 1, 1-12.
40. Hazan, C. i Shaver, P.R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.

41. Heinicke, C.M. (2002). Transition to parenthood. U: Bornstein, M. H. (Ed.). *Handbook of parenting: Vol. 3: Being and becoming a parent* (363-389). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
42. Helms – Erikson, H. (2001). Marital quality ten years after the transition to parenthood: Implications of the timing of parenthood and the division of housework. *Journal of Marriage and the Family*, 63, 1099-1110.
43. Holden, G. W. (2010). *Parenting. A Dynamic Perspective*. Sage Publications.
44. Isabella, R. A. (1994). Origins of maternal role satisfaction and its influence upon maternal interactive behavior and infant-mother attachment. *Infant Behavior and Development*, 17, 4, 381-387.
45. Kalicki, B., Fthenakis, W. E., Peitz, G. i Engfer, A. (1998). Gender – roles at the transition to parenthood. Poster presented at the XVth Biennial ISSBD Meeting Berne.
46. Kenrick, D.T., Giskevicius, V., Neuberg, S.L., & Schaller, M. (2010). Renovating the pyramid of needs: Contemporary extensions built upon ancient foundations. *Perspectives on Psychological Science*, 5, 292–314.
47. Knauth, D. (2000). Predictors of parental sense of competence for the couple during the transition to parenthood. *Research in Nursing & Health*, 23, 496-509.
48. Lawrence, E., Rothman, A.D., Cobb, R.J., Rothman, M.T. i Bradbury, T.N. (2008). Marital Satisfaction Across the Transition to Parenthood. *Journal of Family Psychology*, 22, 1, 41-50.
49. Lemme, B.H. (1995). *Development in adulthood*. Boston: Allyn and Bacon.
50. Matthey, S., Barnett, B., Howie, P. i Kavanagh, K. J. (2003). Diagnosing postpartum depression in mothers and fathers: Whatever happened to anxiety. *Journal of Affective Disorders*, 74, 139-147.
51. McAdamas, D. P. i de St. Aubin, E. (1992). A theory of generativity and its assessment through self-report, behavioral acts and narrative themes in autobiography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 1003-1015.
52. McConachie, H., Hammal, D., Welsh, B., Keane, B., Waterston, T., Parker, L. i Cook, M. (2008). Wellbeing of new mothers. *Journal of Community Practice*, 81, 3, 19-22.
53. Medina, A. M., Lederhos, C. L. i Lillis, T. A. (2009). Sleep isruption and decline in marital satisfaction across the transition to parenthood. *Family, Systems and Health*, 27, 2, 153-160.

54. Morse, C. A., Buist, A. i Durkin, S. (2000). First-time parenthood: influences on pre- and postnatal adjustment in fathers and mothers. *Journal of psychosomatic obstetrics and gynaecology*, 21, 2, 109-120.
55. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2001). Number of children in the family as a predictor of parents' life satisfaction. *Društvena istraživanja*, 54-55, 685-708.
56. O'Connor, T. G., Heron, J., Golding, J. i Glover, V. (2003). Maternal antenatal anxiety and behavioural/emotional problems in children: a test of a programming hypothesis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 7, 1025-1036.
57. Olsen, T. M., Laursen, T. M., Pedersen, C. B., Mors, O. i Martensen, P. B. (2006). New parents and mental disorders. *The Journal of the American Medical Association*, 296, 21, 2582-2589.
58. Pederson, D. R., Gleason, K. E., Moran, G. i Bento, S. (1998). Maternal attachment representations, maternal sensitivity, and infant-mother attachment. *Developmental Psychology*, 34, 925-933.
59. Reić Ercegovac, I. (2010). Subjektivna dobrobit tijekom tranzicije u roditeljstvo. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
60. Reić Ercegovac, I. i Penezić, Z. (2012). Subjektivna dobrobit bračnih partnera tijekom tranzicije u roditeljstvo. *Društvena istraživanja*, 21, 2, 116, 341-361.
61. Rholes, W. S., Simpson, J. A. i Blakely, B. S. (1995). Adult attachment styles and mothers' relationships with their young children. *Personal Relationships*, 2, 35-54. DOI: 10.1111/j.1475-6811.1995.tb00076.x
62. Rholes, W. S., Simpson, J. A., & Friedman, M. (2006). Avoidant attachment and the experience of parenting. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 275 – 285
63. Rholes, W. S., Simpson, J. A., Campbell, L. i Grich, J. (2001). Adult Attachment and the Transition to Parenthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81,3, 421-435.
64. Ross, L. E. i McClean, L. M. (2006). Anxiety disorders during pregnancy and the postpartum period: A systematic review. *Journal of Clinical Psychiatry*, 67, 8, 1285-1298.
65. Schoon, I., Hansson, L. i Salmela-Aro, K. (2005). Combining work and family life: Life Satisfaction among married and divorced man and women in Estonia, Finland and the UK. *European psychologist*, 10, 4, 309-319.
66. Siegel, D. J. (1999). *The developing mind: How relationships and the brain interact to shape who we are*. New York: Guilford Press.

67. Simpson, J. A., Rholes, W. S., Campbell, L. i Wilson, C. L. (2003). Changes in attachment orientations across the transitions to parenthood. *Journal of Experimental Social Psychology*, 39, 4, 317-331.
68. Simpson, J.A. i Rholes, W.S. (2007). Attachment, Perceived Support, and the Transition to Parenthood: Social Policy and Health Implications. *Social Issues and Policy Review*, 2, 1, 37-63.
69. Simpson, J.A. i Rholes, W.S., (2002). Attachment orientations, marriage, and the transition to parenthood. *Journal of Research in Personality*, 36, 6, 622-628.
70. Smojver-Ažić, S. i Jakovčić, I. (2006). Percepcija prošlih odnosa i privrženost adolescenata i njihovih majki. *Psihologijske teme*, 15, 1, 59-80.
71. Steele, H., Steele, M. i Fonagy, P. (1996). Associations among attachment classifications of mothers, fathers, and their infants. *Child Development*, 67, 541-555.
72. Talge, N. M., Neal, C., & Glover, V. (2007). Antenatal maternal stress and long-term effects on child neurodevelopment: how and why? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48 (3-4), 245-261.
73. Terry, D. J., Mayocchi, L. i Hynes, G. J. (1996). Depressive symptomatology in new mothers: A stress and coping perspective. *Journal of Abnormal Psychology*, 105, 220-231.
74. Terry, D. J. (1991). Stress, coping and adaptation to new parenthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8, 527-547.
75. Trillingsgaard, T., Elklit, A., Shevlin, M., Maimburg, R. (2011) - Adult attachment at the transition to motherhood: predicting worry, health care utility and relationship functioning. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*. ISSN 0264-6838. 29 (4), 354–363
76. Tucak, I. (2005). Generativna briga u tri perioda odrasle dobi: relacija s nekim sociodemografskim varijablama, životnim zadovoljstvom i percepcijom osobne (ne)kompetentnosti. *Suvremena psihologija*, 8, 2, 179-195.
77. Van Bakel, H. J. A. i Riksen – Walraven, J. M. (2002). Parenting and Development of One-Year-Olds: Links with Parental, Contextual and Child Characteristics. *Child Development*, 73, 1, 256-273.
78. Von Sydow, K. (1999). Sexuality during pregnancy and after childbirth, a metacontent analysis of 59 studies. *Journal of Psychosomatic Research*, 47, 27-49.
79. Ward, J. P. (2004). *Identifying factors associated with successful transition to parenthood*, Doctoral Dissertation. US, Indiana: Purdue University.

80. Wilkinson, R. B. (1995). Changes in psychological health and the marital relationship through childbearing – transition or process as stressor. *Australian Journal of Psychology*, 47, 2, 86-92.
81. Young, M., Karraker, K., Cottrell, L. (2006). Parenting Self-Efficacy and Satisfaction with Parenting: Relations with Maternal Well-being. *Paper presented at the annual meeting of the XVth Biennial International Conference of Infant Studies*, Kyoto, Japan.
www.allacademic.com/
82. Zaslou, M., Pedersen, F., Suwalsky, J., Rabinovich, B. i Cain, R. (1986). Fathering during the infancy period: The implications of the mother's employment role. *Infant Mental Health Journal*, 7, 3, 225-234.